

3009 191

191

1761

A fővárosi tanítónők férjhez-menetelének kérdése.

TEKINTETTEL

A KÖZOKTATÁSÜGYI BIZOTTSÁG ÉS A »NÉPNEVELŐK BUDAPESTI EGYESÜLTE«
ÁLTAL E TÁRGYBAN HOZOTT HATÁROZATOKRA ÉS A TANÍTÓNŐKNEK A NAPI-
LAPOKBAN KÖZZÉ TETT VÉDEKEZÉSEIRE.

Irta

CSERFOKI ALADÁR.
(Lakits Vendel.)

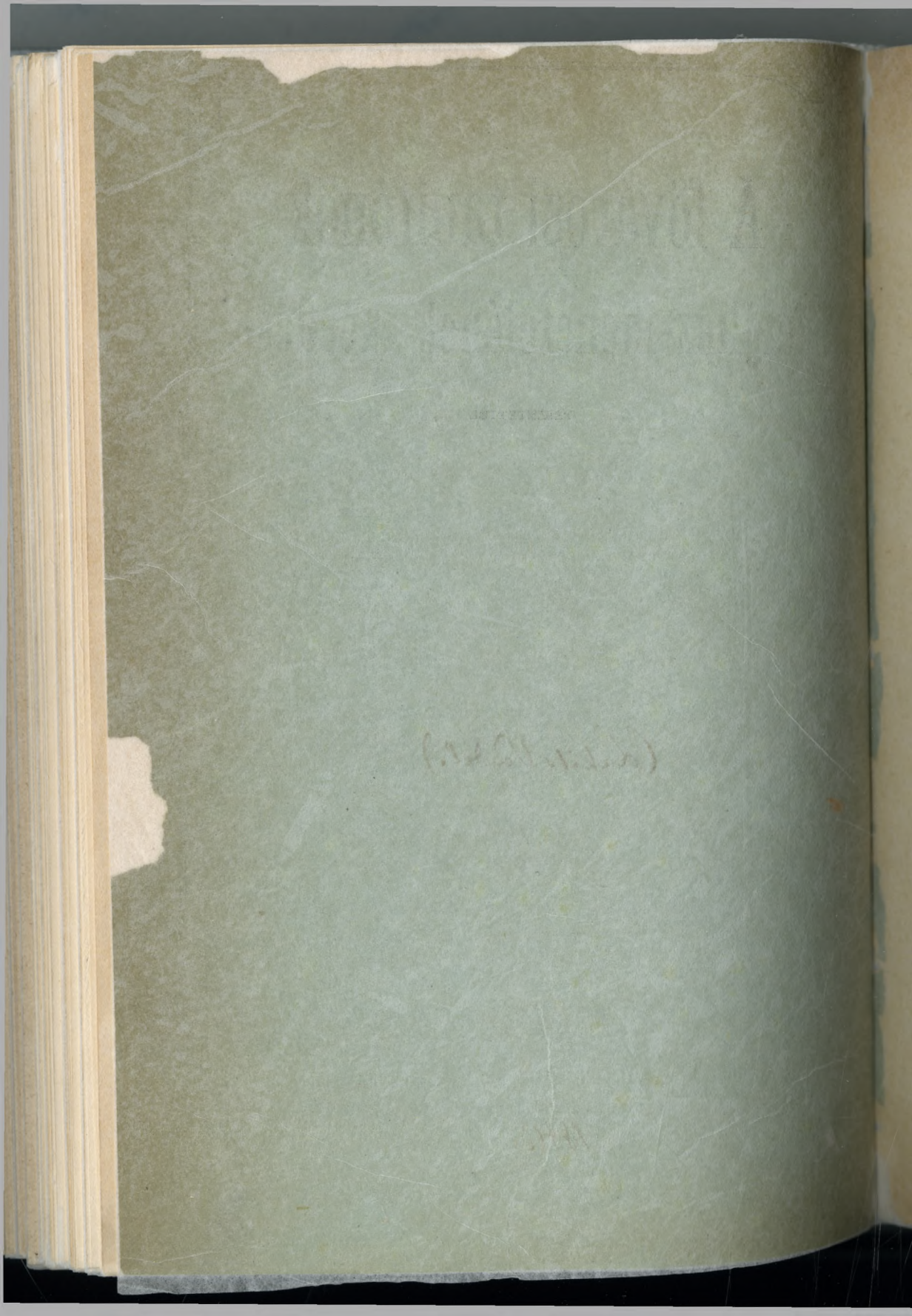
6.

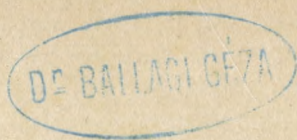
Kapható **Zilahy Sámuel** könyvkereskedésében
Budapesten, Váci-utca 12-ik szám.

1881.
Budapest. Weiszmanni testvérk. könyvnyomdája.

Ára 20 kr.

616732 00165975

A fővárosi tanítónők.

A nők emancipálásának eszméje mindinkább terjed Magyarországon is. Vajjon az elhintett mag jó talajra talál s gyökeret ver-e nálunk, nem tudom; azt azonban merem állítani, hogy terepélyes fává aligha nő, érett gyümölcsöt pedig éppen nem fog hozni.

Hogy a nőknek a tisztességes megélhetésre a varrotűnél és főzőkanálnál egyéb eszközt és módot is kell nyujtanunk, mindenki elismeri s óhajtja; csak az a kérdés: vajjon az eddig megjelölt pályák mindegyike olyan-e, melyet a nő épúgy betölthet s melyen ép oly eredményt mutathat fel, minőt a férfi? Ebben kételkedem én s velem együtt igen sokan.

Vannak életpályák, a melyekre magasabb hivatásérzet nélkül is léphet az ember s a melyen további kutatás és a szerzett szakismeretnek folytonos tanulmányozás által való bővítése és tökélyesítése nélkül is meg lehet élni. A tanítói pálya azonban nem ilyen. Aki hivatásérzet nélkül lép e pályára, hacsak később meg nem kedveli azt, sohasem lesz jó tanító. Még kevésbé az, ki — főkép ha kevés előképzettséggel lépett a tanítóképző-intézetbe, — a szerzett alapismereteket nem igyekszik folytonos tanulmányozás által bővíteni.

Ki merné kétségbe vonni, hogy a jó édesanya, mintegy istentől rendelt első nevelője a mindkét nembeli gyermeknek? Ki merné tagadni, hogy a nő egyenesebb és maradandóbb hatást gyakorolhat a leánytanulóokra mint a férfi? Nem helyteleníthető tehát, hogy a nevelés-oktatás terén tanítókul nők is szerepelhessenek. Kérdés csak az lehet: minő körülmények között? milyen iskolákban és meddig?

Sokan vannak, kik kétségbe vonják, hogy a nők — a kivételeket nem számítva — hivatással bírnának a nyilvános iskolai nevelő-oktatói pályára. Legerősebb argumentum erre az, hogy a nő hivatása, rendeltetése egészen más. „Míg nem feleség és főleg nem anya, addig kiléphet háza köréből a nő, dolgozhatik, ha szükség van rá, használhatja egy vagy más irányban és úton a tehetségeket, melyeket Isten és az iskolák adtak neki; de a midőn a n y á v á lett, akkor egyszersmind eljött az az idő is, a midőn minden ily munkának meg kell szünnie, egy más hivatás betöltése végett, melyet szintén Isten, a haza és a társadalom szent érdekei biznak reá.“

„Ha van oly állomás, mely egy másik, szintén sok lelki- s testi erőt és időt követelővel össze nem egyeztethető: úgy a tanítói az; s ha komoly igazság rejlett valaha ama kitételben: „Két urnak nem lehet egyszerre szolgálni“, úgy ez az iskolához való viszonyában még inkább azzá leend.“ — Ime, már e néhány tétel után is jogosultnak tekinthetjük az iskola érdekében fölvetett ama kérdést: vajjon a férjezett tanítónők megmaradhatnak-e azontúl is állomásaikon?

Mielőtt erre a kérdésre válaszolnék, felemlítem azon okokat, a melyek miatt tanférfiak és tanügybarátok közül sokan a nőt nyilvános iskolában tanítóul alkalmazni nem akarják. Ilyenek: 1. a tanítói pályához megkivántató hivatásérzet hiánya; 2. az előképzettség csekélysége; 3. a női nemnél legtöbb esetben tapasztalt fizikai gyengeség; 4. a természetszerű időszaki bajok miatti mulasztások; 5. a tovább-képzésnek a nőknél csaknem általánosan észlelhető elhanyagolása; 6. az anyákká lett tanítónők gyakori betegeskedése, (terhességi állapot, gyermekágyi betegség s ebből kifolyó utóbajok); 7. a családban előforduló betegségek.

A felsorolt pontok mindegyike méltó arra, hogy tüzetesen foglalkozzunk jelentőségökkel, annál is inkább, mivel legtöbbben, kik a tanítók férjhezmenetelének kérdését bizottsági üléseken és hírlapokban eddig tárgyalták, nem voltak eléggé tekintettel a fentebbiekre s csaknem mindnyáján általánosságban szóltak a szőnyegen forgó tárgyhoz; paedagogiai oldalát pedig s a nők, kivált az anyákká

lett nők tanításának eredményét. közvetlen tapasztalatból, csak kevesen ismerik.

1. Nem tartok azokkal, akik állítják, hogy a nőben nincs meg a tanítói pályához elengedhetlenül megkívántató hivatásérzet. Amint meglehet s megvan ez a férfiban, nem hiányozhatik a legtöbb nőben sem. Kivétel ezeknél, amazoknál is van; sőt ismerek tanítónőket, a kik több hivatást tanúsítanak s több eredményt mutatnak fel osztályaikban, mint némely férfi-kartárs. De az a kérdés: hány ily selejtes tanító van a férfiak s hány oly kitűnő tanító van a nők között? Számuk körülbelül egyenlő. A valódi hivatással bíró, képzett, fizikailag is kifejllett, tanulni, magukat tovább képezni szerető, ügybuzgó s működéseikkel jeles eredményt felmutató tanítónők száma — úgy a magam mint legtöbb főv. igazgató-tanító tapasztalata, nemkülönben igen sok más tanfőúr, tanügybarát és intelligens szüle nyilatkozata szerint — a férfiak számához képest elenyészőleg csekély.

Előre bocsátottam, hogy vannak kivételek, kikre a fentebb mondottak nem vonatkoznak; de nézzük a többséget: minő elemekből áll? hogy jutnak a főváros szolgálatába? mily magatartást tanúsítanak a kartársakkal szemben s működéseikkel minő eredményt mutatnak fel?

A fővárosi tanítók nagy részét tekintélyes tisztviselők vagy azokhoz közel álló rokonok gyermekei teszik, a kiknek módjában állt épen ezen összeköttetések nyomán másnál sokkal inkább és sokkal könnyebben a tanítónő-képezdébe felvétetni, azt tisztességgel elvégezvén, jeles oklevelet nyerni s azzal (meg a tekintélyes pártfogók segítségével) a főváros népiskoláinál alkalmazást kieszközölni.

Nem tagadhatni, hogy az ilyeneknek tanítókul való alkalmazása, ha képzettségük és szorgalmuk ellen kifogás nem tehető, határozottan előnyére van a néptanítói állásnak: a tanítók tekintélyét nagyban emeli, az iskolát a magasabb körökkel érintkezésbe hozza s a tanítók anyagi helyzetének javítását is könnyebben és gyorsabban segíti elő. De baj az, hogy legtöbb esetben ép az ilyenek becsülik kevésre állásukat, azt csak ideiglenesnek tekintik, a kartársak bajaival és közös ügyeivel s általában a tanítói „körrel“ mit sem törődnek s hivatalos kötelmeiket

is nem ritkán elhanyagolják a tekintélyes pártfogókra való tekintettel, a nélkül, hogy e miatt nagyobb bajtól tartanának.

Egy másik részét a tanítónőknek alsóbbrendű tisztviselők és iparosok gyermekei teszik. Sokan ezek közül is épen nem hivatásból, hanem azért lépnek a tanítói pályára, hogy a könnyebb megélhetést biztosítsák és a férjhezmenetelt is elősegítsék. Kérdem most már: vajjon ezek is, amazok is. „legjobb erőit“ képezik-e a tanítói karnak? tesznek-e maradandó becsű szolgálatot a nyilvános iskolai nevelés-oktatás ügyének? Nem. Ugyanazért felette kívánatos, hogy csak nagyon megválogatva alkalmaztassanak nyilvános tanintézeteinkben.

2. Senki sem tagadhatja, hogy a nők kevesebb előképzettséggel lépnek a tanítói pályára mint a férfiak. Igaz, hogy a férfitanítók között is igen sokan vannak, kik csak elemi iskolát végeztek, néhány évig tanító mellett gyakornokoskodtak s így mentek a képezdébe. Ez azonban régen volt s ilyen tanító a fővárosban — tudtommal — egy sincs. A nagyobb rész legalább is alreált vagy algymnasiumot végzett s akárhányan főreált, főgymnasiumot s néhányan theológiát, egyetemet is. A tanképesítést illetőleg pedig többen nemcsak elemi, de polgári iskolára, alreál- vagy algymnasiumi tanárságra is képesítve vannak.

Igaz, hogy a nők között is többen vannak, kik a polgári iskolának egy-két vagy talán mind a négy osztályát is elvégezték, mielőtt a tanítóképző-intézetbe léptek; a többség azonban nem végezett egyebet elemi iskolánál, ez pedig — bár mennyire felszaporodtak is elemi iskoláinkban a tantárgyak — még nem nyújthat elegendő alapismeretet a tanítói pályára.

Felsorolván a férfi-tanítók kvalifikációját, igazságtalan volnék, ha említés nélkül hagynám, miszerint a tanítónők között többen nemcsak elemi, de polgári iskolai tanképesítéssel is bírnak: sőt — úgy tudom — a főváros hatósága elvül tüzte ki, hogy ezentúl csak polgári iskolát végzett s polg. isk. tanképesítéssel bíró tanítónőket alkalmaz a főváros közs. népiskoláiban. A kellő alapismeret tehát jövőre nem fog hiányozni s ha nőink azt a

tanítóképezde bevégezése után is igyekszenek gyarapítani. az e címen felhozott érv elesik s egy fegyverrel kevesebb lesz a nőtanítók alkalmazását ellenzők kezeiben.

3. A női nemnél legtöbb esetben tapasztalható fizikai gyengeség a nők baja ugyan, de már nem az ő hibájok; ezen már nem igen segíthetnek. Munkára teremté Isten az embert, és pedig az erősebb munkára a férfit, a könnyebbre a nőt, a ki tehát szintén segédkezhetik a férfinak a kenyérkeresésben, de egyenlő erős munkát csak ritkán végezhetnek. Nem hiába mondják a nőt „gyengéd nem“-nek; ha szellemileg nem is, de fizikailag bizonyosan reájok illik az elnevezés.

Kivételes esetek e tekintetben is vannak. A Mária Teréziák, Zrinyi Ilonák, Széchy Máriák és Dobó Katiczák azonban mai napság csak fehér hollóként találhatnak. Vagy azt hiszi tán valaki, hogy a tanítói pálya nem veszi igénybe az embernek fizikai erejét is? A távirói, postatiszti, pénztárnoki foglalkozás csak játék a tanítóihoz képest. Büzhödt levegőjü, 80—100 gyermekkel telített osztályban 2—4 órát egyhuzamban folytonos éberség s lelki küzdelem között tölteni nem oly könnyü, mint a laikusok közül sokan gondolják. A lelkes és egész odaadással történő tanítás még az erősebb testszervezetettel bíró férfi erejét is meggyengíti.

Körülbelöl 10 éve vannak nők is alkalmazva tanítókul. A ki ismerte a kezdetben alkalmazott tanítónőket s megfigyeli azokat ma, lehetetlen, hogy ne szánakozzék rajtuk s ne sajnálja, hogy azok a piros rózsák az arcokon alig néhány év alatt mennyire meghalványodtak! Pedig el kell ismernünk, a nők jobban tudnak vigyázni egészségükre s inkább kimélik azt mint a férfiak. És mégis minő nagy különbség van a kétnembeli tanítók mulasztásai közt! Ugyanazon idő alatt mennyivel több nő betegeskedett s halt meg mint férfi!

Már csak ezt tekintve is, nem oly nevetséges, mint a milyennek a laikusok előtt látszott, Ballagi Mór úr azon indítványa, hogy egy-egy osztály tantárgyait két nő között kellett megosztani. Ebből kifolyólag Zichy Antal úr indítványa is jogosult, mely szerint — az ezentúl alkalmazandó — tanítónők fizetése oly értelemben volna leszállítandó,

hogy a mennyit most egy kap, jövőre, a tantárgyak is két részre osztatván, két tanítónő között lenne megosztandó.

Elismerem azonban, hogy ennek az expediensnek a keresztülvitele is sok akadályba és nehézségbe ütköznék. Miként volna pl. megosztandó a fizetés két olyan egy és ugyanazon osztályban alkalmazott tanítónő között, kiknek egyike talán egész év leforgása alatt egyszer sem, a másik ellenben többször, talán hónapokon át betegeskedett s ennek következtében nem tanított? Máskép alig, miut ha a mulasztás idejére a mulasztó tanítónő illetménye a vele egy osztályban működő s helyettesítő kartárs részére fizettének ki.

4. A természetszerű időszaki bajok miatti mulasztások nem nagy akadályai ugyan a nőtanítók alkalmazásának, de még sem hagyható egészen figyelmen kívül. Akadt már tanítónő, a ki ezt a kifogást illetőleg védelmére kelt saját neméhez tartozó kartársainak. Védekezése abból állt, hogy a férfiakat más (nevökön szintén nem nevezhető) időszaki betegségek miatti mulasztásokról vádolta. Hogy jogosult-e a férfi-betegségek megítélésére a nő s mennyiben lehetett igaza a felszólaló kartársnak, annak megítélésébe nem akarok bocsátkozni; annyit azonban nyilváníthatok, hogy nőkartársaink közül igen sokan s gyakran mulasztanak a nélkül, hogy mulasztásaikat orvosi bizonyítvánnyal igazolhatnák. Ha igazgatóik által mulasztásaik felől kérdeztetnek, azt felelik: „fejem fáj”; „náthám volt”; „nem jól éreztem magamat”; És ezzel a mentséggel be kell érünk, illemellenesnek találván a nőt bajai iránt behatóbban kérdezgetni. Pedig egy-egy iskolánál is gyakran ismétlődik ez s néha több napig, egy-két hétig is tart a baj, mit sokszor csak későn tud meg az igazgató s nem intézkedhetik kellő időben a helyettesítés iránt.

5. A tovább-képzésnek a nőknél csaknem általánosan észlelhető elhanyagolása egyik legfőbb érv a tanítónők alkalmazása ellen. És épen ez az ok ismeretlen leginkább a laikusok előtt. Nem is reflektált erre egyetlen tanügybarát sem, a ki a tanítónők védelmére tollat fogott. A tiszteletre méltó kivételeket e

tekintetben is mentenem kell; csakhogy a kivételek vajmi kevesen vannak.

Legtöbbször azt hiszik, hogy a mit a tanítóképzésben tanultak, az már elegendő a tanítói pályán való boldoguláshoz. Az oklevél képesít ugyan bennünket arra, hogy a nevelés-oktatás nagy munkáját megkezdhesük, de nem jogosít fel, hogy a paedagogiai munkáktól bucsút vegyünk. A tanítónők tulnyomó nagy többsége pedig ezt teszi; a hajadonok legnagyobb része azért, mivel nem érez magában hivatást a tanítói pályára s csak ideiglenesnek tekinti azt; a férjezett s főképp az anyává lett tanítónők pedig, mivel lehetetlen időt szakítani arra, hogy szaklapokat, paedagogiai munkákat is olvassanak. Nézzük meg a tanítónők legnagyobb részének lakását: találunk-e azokban olyan-amilyen könyvtárt s azokban paedagogiai munkákat? Látogassunk el a nyilvános könyvtárak helyiségeibe s kérdezzük meg a kezelő tiszteket: járnak-e oda tanítónők is? Kérdezzük meg saját egyesületünk könyvtárnokát: évenként hány tanítónő kér tőle paedagogiai munkákat? Vizsgáljuk meg egyesületünk névlajstromát: hány tanító-nőt találunk abban? S a kik tagjai is egyesületünknek, azok közül hány látogatja a közgyűléseket vagy a paedagogiai szakosztály üléseit? Kérdezzük meg a paedagogiai szaklapok szerkesztőit, hány tanítónőt találnak lapjuk előfizetői között? Kérdezzük meg a „Nemzeti Nőnevelés“, e kitűnően szerkesztett s csaknem kizárólag női ügyekkel illetve nőneveléssel foglalkozó szaklap kiadóját: hány főv. tanítónő rendelte meg e lapot? Alig 10. Kérdezzük meg az igazgató-tanítókat: hány tanítónő olvassa az ingyen járó Néptanítók Lapját? Vannak iskolák, melyeknek irodáiban részint közköltségén, részint az igazgató-tanító pénzén megrendelt szaklapok találhatók, melyeket azonban a nőkartársak közül elvértve egy, vagy egy nő sem olvas.

Budapesten mintegy 200 tanítónő van a közs. elemi nép- és polg. iskolákban alkalmazva; hány irt ezek közül könyvet vagy csak egy-egy cikkecskét is a szaklapokban? Nem fektetek ugyan nagy súlyt arra, hogy ha valaki ír vagy nem ír könyvet vagy cikket; a fődolog, hogy jó tanító legyen; csak azért említem fel, mivel az előz-

ményekből azt lehet következtetnem, hogy a nők nem is tudnának írni, vagy azoknak alig 5%-a volna képes arra.

A férfiaktól sem követelhetjük, hogy írjanak, nem is volna jó, ha mindenki tollat forgatna; de legalább legyen meg bennök az arra való képesség. Jogi, orvosi könyvet sem szerkeszt, a szaklapokban sem ír mindegyik ügyvéd és orvos; de szaklapjaikat legalább olvassák s azokba, ha akarnak írni is tudnak.

Vizsgáljuk meg a tanítónők nagy részének írásbeli dolgozatait, az általok kezelt illetve vezetett mulasztási naplókat, az érdemsorozati kimutatásokat, a haviértésítőket s bizonyítványokat, a tanítványok kijavított nyelvtani dolgozatait; mennyi helyesírási, iratpontozási hibát találunk azokban, mennyit elúéznek, észre nem vesznek! . . . Sőt ha tudják is, hogy hol van a hiba, arra a növendéket nem figyelmeztetik.

Szinte látom egynémelyik nőkartárs arcán a gúnymosolyt, azt fejezvéni ki azzal: vajjon a felsorolt vádak egyik-másik pontja nem alkalmazható-e akárhány férfitanítóra is? Igaz, hogy közöttünk is akadnak ilyen „lóggós” tanítók, a kik csak a számot szaporítják és sem a kartársaknak díszére, sem a tanügynek javára nem igen válnak. Csakkogy ilyen keveset érő tanító nem sok van, olyan pedig egy sincs, a kit a felsorolt vádak mindegyike illethetne. És ha egyesek nem felelnek is meg mindenben kötelességeiknek, a férfitanítókat inkább figyelmeztethetjük s figyelmeztetjük is hibáikra, mit a nőkkel szemben már csak ritkábban teszünk, nehogy — kötelességet teljesítvén — a nőt sértsük meg.

Nem más, mint a nőnem iránt viseltető illem és megszokott előzékenység (meg egy kis rokoni s egyéb ismeretségi összeköttetés) indíthatott egyes tanügybarátokat arra, hogy a tanítónők anyagi érdekeinek védelmezésére tollat fogjanak. Csakhogy a figyelmes olvasó azonnal észreveheti, hogy védelmök merő frázis; a nőtanítók ellen felhozott vádak megcáfolására semmi pozitív érvet nem hozhatnak fel. Nem is csuda; hisz őket legfőlebb családi körökből, szalonokból ismerik. Tapasztalhatták, hogy általános, főképp társadalmi műveltséggel bírnak ugyan, de hogy szakismeretük minő? az iskolában mennyit

érnek? tanügy iránti kötelességeiket mennyiben teljesítik? ezt nem tudhatják.

Kérdőzködünk csak tanítónőink legnagyobb részénél a magyar s még inkább a külföldi szépirodalmi munkák felől: tapasztalni fogjuk, hogy csaknem mindnyájan ismerik azokat; de kérdőzködünk az egyes p a e d a g o g i a i szakmunkák felől: olyat, a ki ezekről is tudna valamit beszélni, csak keveset találunk. Hallgassuk meg őket, midőn együtt vannak: miről beszélnek? Talán az iskoláról? a nevelésről? Nem. Nagy elvétve hangzik el egy-egy, az iskolát érintő szó ajkaikról; de divatról, mulatságról annál többet beszélnek. Nem egyszer sajnálattal tapasztaltam azt is, hogy többen, ha irodalomról van szó, a német s általában a külföldi irodalomról a legnagyobb magasztalással, saját irodalmunkról ellenben kicsinylőleg nyilatkoznak. Tapasztalhatjuk azt is, hogy legtöbben német könyveket, német hírlapokat, többnyire a j o u r n á l o k a t olvassák és többen csak arra fizetnek elő.

A m a g a v i s e l e t r ől alig merek említést is tenni, nem akarván sérteni a nagy többséget s még kevésbé ártani a tanítónői i n t é z m é n y n e k. Mert igaz, hogy megrovásra méltó magaviseletet kevesen tanúsítanak; de ez a néhány szabadelvű nő nagyon sokat árt a többinek s magának a tanügynek is. Vannak, a kik egyedül járnak színházba és onnan haza, azt állítván, hogy „ha a férfi járhat egyedül s bármikor, miért nem tehetné ezt a nő is?” Feledik az ilyenek, hogy a mit elnézhetünk nem tanítónőnek, azt a nevelés-tanítással foglalkozónak nem engedhetjük meg.

Ha azt mondják erre nőkartársaink, hogy a férfiak között is vannak ilyenek, igazat mondanak; de az is igaz, hogy az ilyeneket maguk a férfi kollégák figyelmeztetik hibáikra sőt figyelmeztették a hatóságot is, mely ismeri kötelességét s az ilyen szennyfoltoktól rendesen meg is tisztította a testületet s néhányat nemcsak megbüntetett, de a szolgálatból is elbocsátott. — A nőkkal szemben csakis a nők léphetnének így fel, a mi felette kívánatos is volna a k a r t á r s a k és a t a n ü g y érdekében.

A felsorolt hibák képezhetnék egyszer-másszor a

tanítónők beszélgetéseinek tárgyát. Kivánatos volna, hogy ezen tagadhatlanul létező bajok orvoslása végett is tartanának külön értekezleteket.

6. A férjezett, főképp az anyákká lett tanítónők alkalmazásának kérdésével foglalkozott a közoktatásügyi bizottság, a Népművelők budapesti egyesülete, valamint a napi sajtó is. Ez utóbbi — úgy látszik — határozottan a tanítónőknek fogta pártját. A kérdés erkölcsi oldalát vitatták leginkább se szempontból káros következtetéseket vontak le úgy a közoktatásügyi bizottság, mint a Népművelők egyesületének határozataiból.

A tanítónők védelmezői — nézetem szerint — nagyon tévednek, midőn azt hiszik, hogyha az anyákká lett tanítónők elbocsáttatnának a főváros szolgálatából, ez által „a legjobb tanerőktől fosztatnának meg az iskolák”, feledvén azt, hogy ha még kitűnő erők voltak legyen is az ilyen tanítónők, az a tehetség a férjhezmenetel után nemesak nem erősödik, de mindinkább fogy, az erő hanyatlal, a tanügy iránti érdeklődés lazul. És ennek igen természetes oka van. Az anyai, családi s háztartási kötelességek a tanítónő idejét teljesen igénybe veszik. Avagy kívánhatjuk-e a tanítónőtől, a ki reggel 7 $\frac{1}{2}$ órakor távozik hazuról s többnyire délig, délután 1 $\frac{1}{2}$ -től néha 5 óráig van elfoglalva az iskolában, hogy midőn testileg, lelkileg kifáradva haza megy, otthon szaklapokat olvasson? Várhatjuk-e tőle, hogy gyűlésekre, felolvasásokra járjon? Hihető-e, hogy tanítványainak írásbeli dolgozatait javitgatja otthon s készül a másnapi előadásra?

Mindezt csak úgy s akkor tehetné, ha anyai, családi s háztartási kötelességét még inkább elhanyagolná s ha azt, a kit szive alatt hordott, saját gyermekét taszitaná el magától, hogy iskolai kötelességét teljesíthesse. „Vajjon melyik anya, — legyen az pór avagy nemesszármazású. — nem szorítja szívéhez magzatját, hogy azt onnan, míg annak reá szüksége van, el ne bocsássa? Egyedül a tanítónő, kit művelt nőnek mondanak, egyedül ő akarja gyermekét morális árvaságra kárhozatni?! Hová lett a képzett szív, a képzett ész, midőn a kisedet tárt karokkal rimánkodik a távozó anya után s ez nem veszi

ölébe, nem csókolja meg, nem hallgat szülöttjére, mert neki távozni kell, hogy mások gyermekeivel foglalkozzék! Neki nem szabad gyermekénél időzni, ezen jogáról önként lemondott.“

„Azt lehetne ellenvetésül felhozni, hogy szabadságában áll az anyává lett tanítónőnek bármikor is állásáról leköszönni. Igen, ha megengedné azt a pénzvágy s nem tiltaná a férj ellenkező akarata. Ritka eset, hogy a férj, ki a tanítónői állást csak pénzforrásnak tekint, megengedje nevének hivataláról lemondani. Azért mind a tanügyre, mind a családi életre, mind pedig az állam érdekeire nézve igen üdvös, ha maga a törvény kényszeríti az anyát, hogy nyilvános tanítónői állásáról lemondva, egyedül családjának éljen s élvezze azon jogokat, melyek minden anyát megilletnek, t. i. nevelje s tanítsa saját gyermekeit.“

Igy irt két — ma is a főváros szolgálatában levő — tanítónő ezelőtt 5 évvel, midőn hibáztatták őket a nők közöl némelyek, hogy a „Népnevelők egyesülete“ közgyűlésén ebben a kérdésben az ellenzékkel, tehát mintegy saját maguk ellen szavaztak. A megtámadott két nő azonban úgy vélekedett, hogy „saját jogaik mellett“ szavaztak, midőn az anyai jogokat védeni kötelességüknek tartották; egyszersmind kinyilatkoztatták, hogy a gyűlésen jelen nem volt tanítónők közöl is igen sokan egyetértének velők.

Teljesen igazuk van a felszólaló hölgyeknek s biztosan állíthatják, hogy a nőtanítók közöl igen sokan egyetértének velők s nem tudják összeegyeztetni az anyai hivatást a nyilvános iskolabeli tanítónő kötelességeivel. A kik így vélekednek, nem a férjhez menettel vannak, hanem a házi nő, a családanya jogait s kötelességeit védelmézik. Azt hiszem, a közoktatásügyi bizottság sem akar női coelibatust, sőt igen szívesen látja, ha a tanítónők is minél nagyobb számmal mennek férjhez; de kötelessége a tanügy érdekét is védelmezni s azért javasolja, hogy: „aki a főváros népiskolaiban alkalmazott tanítónők közül férjhez megy, állomásáról lemondottnak tekintessék s jövőre már csak ezen feltétel alatt alkalmazzanak új tanítónőket.“

A férfi, ki tanítónőt vesz feleségül, ne akarja, hogy ez keresse meg a család eltartására szükséges összegnek legalább is felerészét, hogy az ő terhe annál könnyebb legyen s annál nagyobb urat játszhassék: de elégedjék meg azzal s tartsa szerencséjének, hogy mind társadalmilag, mind pedagogiailag képzett, művelt nőt vehetett feleségül, a ki a mellett hogy hű nő, gondos háziasszony és szerető édesanya, a család legdrágább kincsének, a családi boldogságnak is hű őre, hivatott papnője, szülőiteinek legtermészetesebb és senki más által nem pótolható nevelője, oktatója.

Azt állítják némelyek, nincs jogunk szólni a tanítónő családi viszonyaihoz, ha még olyan elhanyagolt is a férjezett tanítónő családja, házi köre: „csak iskolabeli kötelezettségének tegyen eleget, a többi az ő privát ügye, baja, melyhez' másnak semmi köze.“ Nem úgy! Ezen okoskodás szerint ahoz sincs szólása a törvénynek, hogy a szüle küldi-e gyermekét iskolába; hisz ő szülte, ő ad neki kenyeret, tehát ő rendelkezik vele. Aztán nem viszás helyzet-e az, hogy épen annak a családi köre legyen elhanyagolt, a kinek e tekintetben is követendő példaként kell mások előtt állani? Lehet-e az iskolában „gondos“ az, ki otthon gondatlan, vagy a kinek gondolatai otthon maradtak a sok gondozni való miatt?

Ha pedig csak egy kissé gondol is a tanítónő családjával, házi körével, ezt az iskola érzi meg: veszélyezteti a tanítás eredményét. Ennél is nagyobb baj származik a betegeskedő s minduntalan helyettesített tanítónő mulasztásaiból a tanítványok nevelésére nézve. Tehát nem a pénz, melybe a helyettesítés kerül, hanem a mulasztásokból származó nevelés-oktatási hátrány szól a férjezett s anyává lett tanítónők ellen. Tévednek tehát, a kik azt hiszik, hogy a közoktatásügyi bizottság „személyes impressiókra támaszkodva mondott ez ügyben ítéletet.“

Azt mondja egy napilap: hosszú sorát említhetné fel az okoknak, a melyek a társadalmi morál szempontjából teszik ajánlatossá, hogy a tanítónők férjhezmenetele ne vonja maga után állásuk elvesztését. Bizonyítékul hozza fel erre, hogy a közoktatásügyi bizott-

ság egyik legtekintélyesebb tagja, a főváros egykori tanfelügyelője, az általam is őszintén tisztelt s nagyra-becsült Zichy Antal úr, épen morális okokra támaszkodva, külön véleményt adott be a többség határozata ellenében.

Nagyon kíváncsi vagyok ezekre a morális okokra. Mielőtt azonban egyet-mást megtudhatnék is ezekből, bátor vagyok kijelenteni, hogy ha vannak olyan tanítónők, a kiket féltetni lehetne a határozat kimondása után, azokat jobb még ma mint holnap elbocsátani a tan-testület kötelékéből. Én is óhajtom, hogy a közoktatásügyi bizottság épúgy mint a főváros tanácsa „ne kicsinyelje a kérdést, de devalválja fontosságát s ne üsse el az ügyet rövid úton, hanem mélyebbre hatva s magasabb szempontból fogva fel a dolgot, törekedjék a gyökeres és üdvös megoldásra“. Ép ezért indítványoztatott a Népnevelők budapesti egyletének a nőtanítók kérdésében tartott szakosztályi ülésén, hogy mielőtt a közoktatásügyi bizottsága nagyfontosságú kérdésben véglegesen határozna: hívja meg vélemény-nyilvánításra a főváros összes igazgató- és vezetőtanítóit, kik közvetlen tapasztalásból ismerik a tanítónők p a e d a g o g i a i k é p z e t t s é g é t, ü g y b u z g a l m á t, t a n í t á s b a n k ö v e t e t t m o d o r á t, é s e l s ő s o r b a n i l l e t é k e s a z á l t a l u k f e l m u t a t o t t t a n í t á s i e r e d m é n y m e g í t é l é s é r e.

A tanítónők, mintegy sejtve, hogy az igazgatók véleménye nem lenne kedvező reájok nézve, azt mondják: „az igazgatók kenyéririgységből beszélnek a tanítónők ellen.“ Erre a megjegyzésre egy igazgató már megfelelt a „Hon“ ápr. 21. számában s kimutatta, hogy őket „irigység“ nem vezetheti. Mit is irigyelhetnének ők a tanítónőktől? Tízetésöket avagy rangjokat? . . . Az igazgatók csaknem mindannyian családos emberek, kiknek leánygyermek e i k i s v a n n a k ; m á r c s a k e z e n k ö r ü l m é n y i s i n k á b b a z t p a r a n c s o l j a n e k i k, h o g y a n ő k é r d e k e i t v é d e l m e z z é k, h a v é d e l m e z h e t i k, m e r t c s a k n e m e g é s z e n b i z o n y o s, h o g y a z ő g y e r m e k e i k i s a t a n í t ó i p á l y á n l e s z n e k k é n y t e l e n e k k e n y e r ö k e t k e r e s n i s j ö v ő j ö k e t b i z t o s í t a n i. U g y a n e z é r t, h a a z i g a z g a t ó k a t a n í t ó n ő k e l l e n i r n a k é s b e s z é l n e k, e z t c s u p á n a t a n ú g y í r á n t t a r t o z ó k ö t e l e s s é g b ő l t e s z i k.

Tapasztalják az igazgatók, hogy — kivált a férjesült s anyává lett tanítónők — mily sokszor kénytelenek mulasztani s mily nagy hátránnyal van ez az ifjuság nevelésére, a tanítás eredményére nézve. Sokan már a terhességi állapot ideje alatt kénytelenek mulasztani s ha elmenniük is az iskolába, a tanítást mennyi kellemetlen érzés közt s mily kedvetlenül folytathatják! Hányszor sápadnak el, ájuldoznak s kénytelenek a tanítás megszakításával minduntalan vizet, gyógyszert venni magukhoz, vagy legalább cukrot szopogatni, hogy állapotukat elviselhetőbbé tegyék! S még ilyen, az iskolában nem tűrhető vajadások után is többen kénytelenek haza menni. Vajjon az ilyeneknek szemlélése minő érzelmeket, gondolatokat kelthet a gyermekekben? A tanítással járó kellemetlenségek, egyes növendékeknek büntetést érdemlő magaviselete nem fokozza-e a szenvedő tanítónő baját s nem okoz-e az sokszor káros következményt a magzatra, meg az őt hordozó édesanya egészségi állapotára? Igaz, hogy az áldott állapotban levő nő — K o s s u t h L a j o s nagy hazánkfia állítása szerint is — legközelebb van Istenhez a szülés pillanatában, mert ő is életet ad; azt is tudjuk, hogy a római patricius már messziről kalapot emelt az áldott állapotban levő nő előtt, kitért előle s a legnagyobb tisztelettel haladt el az ilyenek mellett; nem is kívánhatjuk a nőktől, hogy a mint anyáknak érzik magukat, otthon maradjanak s zárkózzanak el a nyilvánosság elől: de a fentebb mondottak tekintetbe vételével kívánatos s megengedhető-e, hogy a nő iskolába menjen, ott magának és szív-vérének, magzatának is ártson?

Nemcsak az a néhány hét igényli tehát a nő életfeltételes elvonulását az iskolából, a melyekben a Teremtő dicső szerepéhez oly közelálló eseményen ment keresztül, hanem az azt megelőző hónapok is félrevonulást és nyugalmat követelnek. Nagyon le kellett törölni a zord élet kiméretlen érintéseinek a finomság himporát arról a nőről, sőt még arról a férfiről is, ki semmi különöst nem talál abban, hogy rendkívüli állapotokban is a nő iskolai előadásokra siessen s naponkint 4—6 órát iskolában, nem ritkán bűzhőt levegő és sokszor pajkos gyermekek közt töltsön,

különféle szülőket, iskolaszéki tagokat, tanfelügyelőt, sőt néha magas látogatót is fogadjon, hojott a paedagogia régen kimondá, hogy „a legkisebb gyermek is észlel, és sokszor erősebben, mint azt a felnőttek csak képzelhetnék is.“

De kizárja köréből az iskola az anyát azért is, mivel a magyar nő előtt az „anya“ szónak nem oly értelme van, mint az „emancipált nők“-nek. A mi nőinknek eddigelé még sohasem kellett mondani, hogy a természet által első sorban anyának vannak szánva, s hogy leginkább e célra küldettek a világba; jól tudták, érezték ők maguk is, hogy a valódi, észszerű anyaság többet jelent egyszerű lételadásnál, hogy azután az ujonszülöttet mások gondjaira bizza. Ellenkezőleg: tudták, hogy a szerencsés szoptatás az ő helyzetökben az áldások legnagyobbika. Ez már most kihalt volna nőinkből? Különösen a nálunk létező legmagasabb női intézetet végzett honleányokból? És ha nem halt volna ki: maradhatnának-e ily viszonyok között is az iskolában? Vagy csak abban a nőben nem volna meg, ki tanítónő lett? És ha megvan, lehet-e az, hogy az anya elhozza magával az iskolába szívét, nyugalmat, szeretett gyermeke bölcsőjétől s kellőleg „itthon legyen“ — az iskolában, — holott kicsinye otthon van, és ki tudja mily iszonyatosan, idegen befolyás alatt gyötrődik?! Nem, az édes anya nem tagadhatja meg magát soha, s még akkor is, ha gyermekét a legjobb kezekre bízva hagyta el, nem lesz, nem lehet nyugodt, mert az ő szíve és lelke úgy van teremtve, hogy le tud mondani a világon mindenről, de gyermekeért mindenét kész feláldozni. S ha ez így van, emberi dolog volna-e ily viszonyok között megrabolni az édes anyát, az anyai szívet s kiragadni a családból annak boldogító lelkét!? S ha mégis megtennők: nyerne-e ezzel az iskola?

Elismertem már fentebb, hogy vannak „jeles“ tanítónők; hozzá teszem most, hogy nemcsak a hajadon, de a férjezett s anyává lett tanítónők között is, a kik szorgalmasan eljárnak iskolába, szorgalommal tanítanak, néhanéha szaklapokat, talán paedagogai műveket is olvasnak s a zárvizsgálaton szép eredményt mutatnak fel. De vizsgáljuk meg ezek egészségi állapotát, hogy szenvedő arcukon lássuk, mennyi lelki s testi törődés árán s a családi

életnek minő elhanyagolásával szerezhetik meg az ilyenek a „jeles“ tanítónői nevet! Kérdezzük meg őket, hivatásból avagy az anyagi viszonyok parancsolta kényszerűségből maradtak-e a tanítói pályán? Van-e csak egy is olyan, a kinek tetszésére bizta a férj, hogy válasszon a tanítói és anyai kötelesség közt? Bizonyára mindegyik az utóbbit választaná, ha a férj mást nem parancsolna. Hisz legtöbb házasulandó nem csupán a művelt s paedagogiailag is képzett nőt, hanem a 800—1000 forint évi fizetéssel bíró tanítónőt kívánta feleségévé, betű szerint értelmeztvén a „fele-ség“ szót, hogy a háztartás felerészét a nő keresse meg, aki legyen feleség, anya, gazdasszony (szakácsnő, mosó- és varrónő) meg aztán úgy mellékesen (hogy az 1000 frt évi jövedelem, a „gombostű-pénz“ el ne maradjon) tanítónő is. Épen a férjes nő és anya iránti humanizmus bír rá bennünket, hogy ezek megmentésére mindent megtegyünk, valamint kívánjuk, hogy a városi biz. tagok is tegyenek meg mindent a „f e h é r r a b s z o l g á k“ megmentésére.

Vajjon, kivált a gyengébb testszervezetű nők, képesek-e a fentebb jelölt teendők elviselésére? És ha igaz, a miben pedig senki se kételkedhetik, hogy csak azon tanító mondható igazán és egészen jónak, kinél a megkívántató képzettség és ügybuzgalom mellett a kellő g y a k o r l o t t s á g is megvan: hihető-e, hogy e 3 főkellék közül csak kettő is megmarad a férjezett s anyává lett tanítónőknél? Belátta ezt a közoktatásügyi kormány, midőn törvény által kimondatta, hogy a tanító nem viselhet tanítói hivatala mellett még másikat is; belátta a fővárosi hatóság is, midőn még ezelőtt 35 évvel elválasztotta a tanítói hivatalt a kántorságtól, mely pedig könnyebben volna azzal összeegyeztethető, mint a háziasszonyi s anyai teendők a tanítói hivatallal. Még az erősebb testszervezettel megáldott tanítónők sem képezhetnek kivételt, sőt gyermekek táplálására vonatkozólag még több az ő feladatuk.

De van még egy másik igen rossz következménye is annak, ha az édes anya gyakran távol van az „otthon“-tól. Igen sok esetben közönyössé válik saját fészke iránt s bámulatos eszélyességgel csinálja ki, hogy annak n y ű g é t ő l távol legyen.

Szomorú példák bizonyítják, hogy a magyar családi tűzhely melegségének fokmérője napjainkban igen alászállt. A „haladás női“ óráról-órára magára hagyják a családot s ennél fogva az „otthon“ is, mint a férfi nyugalmának édes tanyája, kezd szörnyű módon rikolni. Mértéken túl kiabálnak újabb és újabb fegyverekért a nők, hogy harcoljanak velünk az élet csatáiban — a család nagy kárára. — E körülményben keresendő az ifjak nősülési vágyának majdnem a fagypontra való aláesése . . .

A nők ezen erőszakos civilizációjának tulajdonítható, hogy a családi nevelés nálunk inkább csak a véletlennek, semmint a tervszerű megállapodásnak a kifolyása; kevés teszi meg csak némileg is kötelességét, hogy a tisztaságra, rendre, illemre, szelidségre sat. szoktasson. Még a tanítónőket s ezek családjait is az ilyenek kategóriájába akarják egyes tulbuzgó emancipátorok sorozni?

Nem vagyok én ellensége nőtanítói intézménynek, ha a kellő korlátok között maradnak; de a tanügynök sem lehetek ellensége. Nem a költség, melybe a tanítónők helyettesítése kerül, de a mulasztásokból eredő pedagógiai hátrányok feltüntetése adta kezembe a tollat, amint a közoktatásügyi bizottság is pedagógiai szempontokból tárgyalta e kérdést s mondott véleményt a nők, főleg a férjezett s anyává lett tanítónők ügyében.

Azt mondják a nők pártolói, hogy amit a közoktatásügyi bizottság és a tanító-egylet javasol: „az a nő megálázása.“ „Ne büntessük — írja Légrády Károly nyomdátulajdonos úr, a „Pesti Hírlap“-ban — az iskolamulasztást azzal, hogy a nőt női rendeltetéséből kivetkőztetjük s oda állítsuk az örvény szélére, a hol a legcsekélyebb szédülés, — egy véletlen áramlat a légtérben, egy megmozdult kövecske a talap alatt s a szerencsétlen (nő) örökre elbukott.“ „Van-e lelke önöknek, abba a helyzetbe hozni az egész női kart, hogy a hajadonság kényszerre, melyet ráérnek, már pusztán tényénél fogva bélyeggé legyen a szerencsétlen leány homlokán s bemutassa őt, mint a bukás valószínű kandidátusát.“ „Kegyelem a női erkölcsnek uraim, s egyforma igazságot mindenkinek!“

No már ilyen védelmet a nők nem érdemelnek s elmondhatják erre, hogy „csak jó barátainkiól ments meg isten, ellenségeinkkel magunk is elbánunk.“ — Vagy azt hiszi L. úr, hogy ha nem tanító a nő, akkor már az „örvény szélén“ áll? Azt hiszi, hogy leány maradni szégyen, szerencsétlenség. s a leány „a bukás valószínű kandidátusa?“ Azt hiszi, hogy ha az anyává lett tanítónő családi körében maradna, a női erkölcs ellen vétene az által s akik az anyává lett tanítónőket a család körébe utalják, ezzel a női erkölcsöt támadják meg? — Az ilyen védelmet nem köszönik meg a nők, akik pirulás nélkül nem is olvashatták ezt, annál kevésbé tehetik a védelmet magukévá.

Ez az a morális tekintet, melyet a nők védői oly igen szeretnek hangsúlyozni, holott az erkölcsiség kérdését ki kellene hagyni a vitából, mert ha belevonjuk, úgy a legdurvább insultatiót ejtjük a női finomságon, intelligencián, gyengéd érzelmen. — Sajnálom, hogy még „egy tanítónő“ is akadt, ki nem restellette e „kényes“ kérdést a lapokban is szellőztetni.

Annál nagyobb elismeréssel vagyok dr. Kerékgyártó Elek főv. polg. isk. tanárnak e tárgyban írt s a „Népnevelők Lapja“ 19. számában közzétett kitünő cikke iránt, melyből ide igtatom a következőket:

„Nő kollégáink is úgy tesznek, mintha mindenkinek egyiránt fájna a történt felszólalás; mintha mindenki coelibátust látna a célbavett intézkedésben. — A Népnevelők egyesületének öt évvel ezelőtt tett indítványát a nők nagy száma segítette diadalra. Ezt nem szabad könnyelmű nyilatkozatnak venni. Ebben megvan a női nemes ambíciónak mind az a nagybecsü jellege, melyeknek szükséges voltáról a „Nemzeti Nőnevelés“ folyó évi márciusi füzetének „Hogyan neveljük kisdedeinket“ című cikke oly cáfolhatatlan érvekkel szól. Egyesületünk szakosztálya azon az alapon áll, melyen a magyarországi nőképző-intézetek legrégebb és legtekintélyesebb intézetének eme szaklapja. Elveink nekünk is azok:

„Igazi anya vagy-e? Ha igen, úgy ülj le gyermeked mellé — légy vele szüntelen s tanuld meg teremő istenedtől a nevelés titkait és törvényeit. — Ki másra bizza

gyermekét, pótolhatatlan csorbát ejt gyermekének boldogságán; — mert ki képes megragadóbban, maradandóbban hatni a gyermekre az anyánál? — Ha ezt nem teszik. minden küzdelmek hiábavaló leend, s hasonlókká lesztek amaz elkárhozott angyalokhoz, kik hiú ábrándokért elhagyták a mennyországot, melybe érdemetlenül jutottak, s pirulniok kell az oly szerencsétlenek mellett, kik hiába emelik föl sziveiket s hiába óhajtanak föl egekbe, melyből ti magatokat száműztétek. Magad viselj gondot gyermekedre. Lelkednek egész hevével azon légy, hogy önnön magad előtt ily vallomást teless: én a szent anyai hűség egész komolyságával, a jobb érzet egész lelkiismeretességével és egyfenségesebb életre irányzott egész törekvéssel nevelem gyermekemet.“

A mely intézetben a nevelés iránya, az anyai elveket tekintve, ily fenséges, ott a növendékekbe sem ojtódhatik más érzelem. — Igy nincs mit csodálkozni azon, hogy egyesületünk említett gyűlésén csupán két nő volt ellenünk (vagyis az anyává lett tanítónőknek állomásaikon leendő meghagyása mellett).

Ezeket felmutatva, tisztán kiviláglik, hogy a nők közérzetét mi képviseljük, s itt ellenszenvről és irigységről komolyan nem lehet szó.

Es mi tiltakozunk is eme velünk egyetértő nők nevében az ellen, hogy a coelibátusra vezető mozgalmat lássanak. A magyar nőnek mindig volt annyi büszkesége, hogy magát nem pénzért, hanem önmagáért igyekezett szeretetté, becsültté és keresetté tenni. S más oldalról pedig bizom még a magyar anyák nevelésrendszerében annyira, hogy fiok megembereli magát és neje kenyerére meg nem házasodik. — Igy coelibátusról beszélni egészen ész-ellenes dolog. Az ily nagy szavaknak: női coelibátus! megfélemlítés a céljok. Értékek azonban semmi sincs.

Szomoruan jellemző ténynek nevezhető, hogy vállalkoznak egyesek, kik a nők nevében azt hangsúlyoztatják: az iskola falai elzárják az anyai gondokat; vagyis: a jó anya jó tanító is lehet. E két foglalkozás teljesen kompatibilis. S hozzá teszik: ha ez megszűnnék, a nőtanítók

férjhezmenése lenne örökre meggátolva. — Érdekes volna tudni, minő fokozatot alkotnak a nők helyzetében nőink ezen állítólagos jóakarói? A tanítói foglalkozást tartják-e alsóbbrendűnek vagy az édes anyait? Melyikért érdemesebb a másikat odahagyni? melyik náluk a cél s melyik az eszköz?

A józsefvárosi iskolaszék, a fővárosi hatóság s velük mi is úgy gondolkoztunk a nők munkakörének szélesbítését illetőleg, hogy az eszközül szolgáljon a nő jövőjének biztosítására, ha az férjhez nem mehetne. Álljon előttük út az esetben is, ha a férjhez menetel nem hangzanék össze kedély- és lelki életükkel. — A midőn a tanítónői pálya is megnyílt az ily viszonyú nők előtt, az, aki odajutott, többé nem kénytelen jövőjétől való félelmében bármiféle egyén karjai közé menekülni. Igazságos dolog volna-e az, hogy ez állomást még akkor is megtartsa, amidőn azt kellően, lelkiismeretesen, szakszerűen, egész odaadással be nem töltheti?! Hát olyan fejlődöttek-e nálunk a munkaviszonyok, hogy az a sokkal több leány, mint a hányan mi férfiak vagyunk, biztosított jövőnek néz már úgy is eléje, ha e hamar kimerített segédforrást a hölgyek az esetben is megtartják, ha férjhez mennek s még ha annak meg nem felelhetnek is?! Egyik leányunknak két biztosíték, a másiknak semmi sem! Egyiknek van munkabíró férje, ki erős oszlop egy maga is, a család anyagi terheit illetőleg. A másik leánygyermek a társadalomnak éveken át lesi-várja a kiérdemelt állomást és várják vele többnyire, sokat nélkülözött anyák és segedelmet igénylő testvérek. — Ily körülmények közt az anyáknak még akkor is el kellene menni a tanítói állomásról, ha ott őket kérve marasztanók.

Bármennyire socialistikusnak tartassék e vélemény, annak hangoztatása nem lehet szégyen. Merem hinni, hogy ha a női nemes hatás következtében megfinomult világnak ma lehetne egy új társadalmat teremtenie, az esetben az ilyen socialis kérdéseket nagyon figyelemre méltatná. S ez a kérdés a mai társadalomnak egyik kisszerű socialis kérdése. Hogyan fog dönteni az illető fő forum, azt nem tudhatjuk. — Tapasztalatai lévén, kétségkívül elvei is vannak s a kellő erély nem fog hiányozni.

Nekünk is vannak tapasztalataink, a melyeket álláspontunk indokolása végett fölemlítünk, nem gondolván, hogy női kollegáinkra nézve megsértőt mondanánk.

Aki magát anyának érzi, annak kedélybeli, lelki és physikai élete annyira átváltozik, hogy a tanítás és nevelés föltételeinek eleget nem tehet. Délelőtt majdnem folytonosan izgatott; ebéd után kimerült. Gondolkozó tehetsége sokszor zavart, ellenszenves érzések iránt fogékony; minden kellemetlen érzés iránt végtelenül érzékeny; egész lényén sajátságos különtség ömlik el. — Öt vagy hat hónapon túli megjelenése az iskolában éles figyelem tárgya, s a gyermek nagy tudásvágyánál fogva mindaddig nem nyugszik, míg az okozat okával tisztában nincs.

Messze vezetne, ha társadalmi életünk veszedelmeit felsorolva, annak kimutatását is megkísérleném, hogy nőinket mennyiben tehetjük a meglevő s részben bizony nem nagyon régi keletű bajokért felelősökké. — Kitűnnék ebből, hogy ha nem tiltakoznánk a nők nevében is azon nő-kollegák eljárása ellen, kik a nőtanítók nevében beszélnek, mennyire szoros összefüggésbe lehetne hozni jelen fellépésük módorát is a fiatal nemzedék hibáival. — Én legalább egy vonást, egy gondolatot sem találok nyilatkozatukban olyat, melyben a népiskolák felvirágzásának, a „társadalom szebb képének“ szerencsés előjeleit szemlélném. — De ellenkezőleg látom mindazt s épen ezen okoknál fogva féltjük mi a nőtanítók intézményének szép és hosszas oldalait is. Az iskolát fenntartó közegek jó iskolát kívánnak. A szép eszmé önmagában nem fogja őket kielégíteni. Bármennyire hangoztassák is egyes szenvedélyesebb fölszólalók, hogy a város kompromittálni akarja magát: az annyi nyomot sem hagy a kedélyeken, mint a pók a tó vizén. A városi hatóságnak nincs oka pirulásra a tanügy terén. A lefolyt évtized vezetői nem félhetnek a jövő kor igazságos bírálatától, sőt önérzettel állhatnak meg az idő ítélőszéke előtt, még az esetben is, ha az asszonytanítók e makacs kérdését a leánytanítók nagybecsű elsőbbségére döntendik el.

Volt idő, midőn minden magyar ifju törvénytudó pályára sietett. Most meg leányaink körében dühöng az a cifra betegség, hogy mindenik tanítónő akar lenni. Ezt

mérsékelni kedves feladata minden előrelátó hatóságnak. — És erre szintén legszelidebb mód a férjes tanítónők vagyonszerzés vágyának korlátozása.

Abban összpontosul vélekedésünk: nő-kollégáinkat bántalmazni nem férne össze hajlamainkkal és érzéseinkkel; a velünk egyértelműen levő hölgyekkel azonban arra kérjük a hatóságot, hogy figyelembe véve a „Nőnevelés“ f. é. márc. havi füzetének első cikkét is, melyben az anya tiszte oly paedagogiailag kimutatja az anya otthonmaradásának szükségét: zárja ki az anyává lett tanítónőt az iskolából, vagyis alkalmazás által ne akarja elvonni őt legszentebb kötelessége teljesítésétől!

Ezzel tartozik minden iskola-fenntartó közeg a társadalomnak, tartozik a családnak és mindenk fölött pedig tartozik a gondjaira bizott iskolák életfeltételes céljainak.

A hibák javítása nem hanyatlás, ámde a hibák istápolása véték.

A tanítónőknek az „Országos nőiparegylet“ igazgatóválasztmányja is pártját fogja. F. é. ápril hó 28-án tartott alakuló ülésén első sorban azon mozgalom kérdésével foglalkozott, mely utóbbi időben a fővárosi tanítónők ellen támasztatott. A kérdést — a női nemnek velem együtt nagy tisztelője — Komócsy József, okleveles néptanító, jeles író és költő hozta szóba, ki utalva arra, hogy az orsz. nőiparegylet alapszabályaiban legszentebb törekvés-kép kimondotta, miszerint célja a rendelkezésre álló eszközökkel eloszlatni azon előítéleteket és elhárítani azon akadályokat, melyek házáinkban a nők keresetképesége kifejlődésének útjában állanak, felhívta az igazgató-ságot, hogy a fővárosi tanítónők ellen keltett ama mozgalmat, mely szerint ezek férjhezmenetelök esetén állásukat elveszítsék, már most szálljon sikra s kövessen el mindent a rendelkezésre álló eszközökkel arra nézve, hogy ezen, a nők keresetképeségének kifejlődésére káros behatással leendő mozgalmat már csirájában hatálytalanná tegye. Ugyanily értelemben nyilatkozott dr. S á g h y Gyula, Gy ö r g y Aladár, Z i c h y Jenő gróf s még többen. Végre az ülés határozatilag kimondotta, hogy az

elfogadott indítvány értelmében átíratot intéz egyelőre a fővárosi tanácshoz, melyben utalva a veszélyre, mely a mozgalom megtestesülése esetén a nőkre hárul, a tanítók javaslatát egyszerűen mellőzni kéri. Az átírat szövegezésével G e l l é r i Mór és S z e g f i Emilia titkárok bizattak meg.

Az igen tisztelt nőiparegylet fellépése részben indokolt s nagyon szép az igazgató-választmánytól, hogy a nők keresetképeségének útját vágni nem akarja. De hát ki akarja azt? Vajjon erre irányulna-e az, ha az iskola haza küldené az anyává lett tanítónőt a család körébe, hogy anyai, családi kötelességét teljesítse és ne álljon útjába az iskolai nevelés-oktatásnak?! Kíváncsi vagyok annak bizonyítására, minő veszélyt tudna kimutatni Gelléri úr és Szegfi úrhölgy abból, ha az anyákká lett tanítónők iskolai működésének ezentúl határt szabna a hatóság? Egyébként a nőiparegylet lépésének létalapja annyiban nincs, mivel a tanítók ezidő szerint semmiféle javaslatot sem adtak a főváros hatóságához a nőtanítók kérdésében.

Hátra van még, hogy a fővárosi tanítónőknek a napilapokban közzé tett nyilatkozatára válaszoljak. E nyilatkozat valamennyi fővárosi tanítónő nevében tétetett közzé, holott tudjuk, hogy alig 20—30 vallja azt magáénak. Az sem való, — miként a lapok írták — hogy 250-en jelentek volna meg az első értekezleten, részint, mivel annyi embert befogadó helyiség a Károlyi-utcai iskolában nincs, főképp pedig mivel a tanítónők összes száma csak 171, ezek közül is az Ó-Budán alkalmazottak egyáltalában nem vehettek részt az értekezleteken, mivel iskolanapokon tartattak azok; a többiek közül is csak 60—70 jelent meg már az első értekezleten is. A „kolomposok“ száma alig egynéhány s ezek is úgy viselték magukat, hogy a tisztább gondolkozásuak távol maradtak s a jelen voltak között is meghasonlás jött létre.

Nem csuda! „Méltatlan megtámadást“ emlegetnek néhányan, kik elég vakmerők a férfi-tanítókat vádolni azzal, hogy ellenök, a tanítónők ellen törnek; holott tudhatnák, hogy e kérdést 1876-ban a józsefvárosi 1. sz. iskolaszék. jelenleg pedig a közoktatásügyi bizottság vetette fel. Öt évvel ezelőtt egy nem tanító (György

Aladár) indítványára a Népnevelők bpesti egyesülete is tárgyalta e kérdést s emlékiratot intézett a főváros iskola-tanácsához. Jelenleg az egyesület társadalmi szakosztálya foglalkozott a kérdéssel, anélkül, hogy maga az egyesület közgyűlése újabb határozatot hozott volna. (Megjegyzem, hogy a kérdésnek jelenlegi tárgyalását Wolkenberg Gyula főv. igazgató-tanító, a szakosztály elnöke indítványozta, kinek neje szintén főv. tanítónő, a kinek tehát épen nem érdeke, hogy a tanítónők ellen törjön, s ellenük „kenyéririgységből“ izgasson.)

A tanítónők kérdései és támadási pontjai: 1. férjhezmenetelők; 2. fizetésök csökkentése; 3. mulasztásaik; 4. képzettségök.

„A tanítónők férjhezmenetele — írják a nyilatkozó hölgyek — társadalmi kérdés lévén, ennek tárgyalását a józan ész kizárja.“ (És mégis akarták tárgyalni, mit csak a köztük megjelent Zirzen Janka és Stettin a Iloná akadályoztak meg.) — „A fizetés kérdése az előbbi pont méltányos eldöntése után magától elesik, mert a dolog természetében fekszik, hogy egyenlő képesítés mellett, egyenlő munka, egyenlő endi j a z t a s s é k.“ Igen ám, de feledik önök, hogy egyenlő képesítés és egyenlő ké p e s s é g között nagy a különbség: — továbbá, hogy a férfiak és nők képesítése között is van eltérés s mivel önöknek alig $\frac{1}{4}$ része végez a férfiakéval egyenlő értékű munkát, ennél fogva talán nem lenne oly nagyon méltánytalan, — miként önök hiszik — ha a díjazásra nézve is tétetnék egy kis különbség.

A tanítónők mulasztásait kimutató statisztikai adatokat annyiból kifogásolják önök, hogy „nem tüntetik föl külön a férjezett és nem férjezett tanítónők mulasztásait, s nem tüntetik föl, mennyivel költségesebb a tanítónők mint a tanítók helyettesítése.“ Elismerik önök, hogy „paedagogiai szempontból a m u l a s z t á s o k h a t á r o z o t t a n k á r o s a k; de ezek épen úgy előfordulnak a tanítóknál mint a tanítónőknél; a tanítók is lehetnek s voltak is már huzamosabban betegek s így a legutóbbi statisztikai adatok épen semmit sem bizonyítanak a tanítónők ellen.“

Kívánatos volna ugyan, hogy külön mutáttatnék ki

a hajadon s külön a férjezett tanítónők mulasztása: de hogy együtt véve a nők mulasztása roppant nagymértékben (21 ezer!) felülmulja a férfiak mulasztását, azt nem vonhatják kétségbe önök s a mint elismerik, hogy „pædagogiai szempontból a mulasztások határozottan károsak“, nem csudálkozhatnak azon sem, hogy e nagyfontosságú kérdést a közoktatásügyi bizottság tárgyalás alá vette s hogy ezzel a tanítók is foglalkoznak. Az a megjegyzése önöknek, hogy „a tanítók is lehetnek s voltak is már huzamosabban betegek“, nagyon nevetséges. Vagy tán a férfiak biztosíthatják magukat betegség ellen? Lehetünk bizony s voltunk is már betegek, csakhogy a mi betegségünk egyrészt ritkább, másrészt nem is annyira természetszerű s következetes, mint az önöké!

Azt mondják a nyilatkozó hölgyek, hogy: „a támadások (!) utolsó pontjai, melyek egyedül néhány tanító (kik azok?) hősi tettei, a tanítónők képzettsége és sikeres működése ellen irányulnak; korántsem rossz szándékból, nem — csupa lovagiasság és jóakarattal! Hisz nem akarják ők a tanítónőket kizárni, épen séggel nem! Nagylelkűleg megtünnék, hogy a tanítónők működhessenek még a fiiskoláknál is az alsóbb osztályokban! Mily megtiszteltetés! Mert kétségtelen, a legkisebb gyermekekkel a legtöbb türelem és tapintatosság szükséges. A tanítók tehát a nőkben több türelmet és tapintatosságot föltételeznek mint önmagukban. Minthogy azonban a türelem és tapintatosság a tanítás terén főkéllék, a tanítónők, mint a kik a természet törvényein alapuló tulajdonaiknál fogva hivatva vannak a nevelésre, épen úgy betöltik helyöket a felsőbb osztályokban, mint az alsókban.“

E hosszú idézetre az a megjegyzésem, hogy 1. Önöket senki sem támadta meg, a tanítók legkevésbé. 2. A tanítónők képzettsége és sikeres működése ellen — általában — senki sem emelt, nem is emelhetett szót, mivel jól tudjuk, hogy igen tiszteletreméltó kivételek önök között is vannak. 3. Készséggel ismerjük el, hogy a nőkben több türelem van mint a férfiakban, azért alkalmasabbak betegápolásra, kiseddovásra s alsóbb osztályokban való

tanításra is, mivel az ide járó gyermeknek még inkább gondozóra, az anyát pótló nevelőre van szüksége, mint tanítóra. Ebből azonban — józan észszel — senki sem következtetheti azt, hogy „épen úgy betöltik helyöket a felsőbb osztályokban, mint az alsókban?“ Miért nem alkalmazták tehát önöket a polg. iskolákban, a nőképezdéken is kizárólag? Hisz ezen intézetekben alig egy-kettő van csak a nők közül alkalmazva.

A női észjárás azonban a következőkben nyilvánul, mit szintén a nyilatkozatból idézek, mely hangzik a következőképen: „A tanítók különben helyesen számítanak. Az alsóbb osztályokban jól előkészített növendékekkel könnyebb haladni — és kivenné rosz néven, hogy szívesebben időznének nagyobb, mint a kisdéd leányok körében!“ ... Es ennek a frivol gyanúsításnak egy a páciából lett tanítónő: dott kifejezést, ő tette papírra is. Mit szóljak ehhez? A többi nőkartárs iránti tekintetből hallgatok s csak azon csekély megjegyzést teszem, hogy a mint volt már egy fővárosi tanítónő, a ki „Magyar irodalom“ című, nők számára írt könyvében ily példát is használt: „mint a him oroszlán nemző gerjedelmében“; s aki nem átalotta férfiak és nők előtt kijelenteni, hogy ő inkább tanít fi- mint leányosztályokban, s legszívesebben nagy fiukat: épúgy akadhat egykét olyan férfi-tanító is, akiket az önök gyanúsítása méltán illethetne. Ebből azonban még következtetést a férfitanítókra nem vonhatnak. Mondják meg önök: ki tanította régebben a nőket s csak nem rég önöket is, nem a férfiak? Kiknek a műveiből merítették önök ismereteiket, ha nem férfiakéból?

„De épen ez okból — folytatják önök nyilatkozatukban — a nőnevelés csak a női kezekre bizandó! melegen ajánlják ezt az összes művelt világ s a legjelesebb paedagogok. Jó családok jó államot alkotnak, a család lelke eddig az anya; de ha így van a dolog, akkor jó anyák nevelése a nevelés legfontosabb céljai közé tartozik. Anyát pedig csak nők nevelhetnek, a szív képzését a természet maga tette a nő kezébe.“ — A mint elismerik önök, hogy a „család lelke eddig az anya“, el kell ismerniök azt is, hogy ezen jó anyák, a család lelkei, csaknem kizáró-

lag férfiak neveltjei. Nem állíthatják tehát, hogy a „szív képzését a természet maga tette le a nő kezébe.“ Ebben sincs igaza önöknek. A férfi szívét épúgy kell művelni mint a nőét, mert meg van írva, hogy „az elmét a szív képzésének rovására művelni nem szabad.“ Hogy a legtöbb nő gyengédebben tud, kivált leánygyermekkel, bánni mint a férfi, elismerem; de azt is tudom, hogy ha a nő egyszer felbőszül, vadabb és kegyetlenebb a tigrisnél. Vagy nem a nők közül való volt-e Xantippe is? Hogy a nőtanító — ha megharagszik — nem agyabugyálja el a gyermeket úgy, mint legtöbb férfi. igaz; mert dühében elsápad, megzöndül s nem egyszer elájul; de az is tudvalevő dolog, hogy a fegyelem legtöbb nő osztályában szerfelett gyenge lábon áll, ugyannyira, hogy egynémelyik növendék még idegen vendég jelenlétében sem hallgat tanítónője szavára.

„Jogtalan és merész állítás volt, — mondják önök — hogy az igazgatók kedvezőtlen véleményt adtak volna a tanítónők működéséről. Az annyiszor említett „barátságos beszélgetésen“ csak 4—5 igazgató jelent meg, a többiek arról mit sem tudtak, nem is bízták meg őket nevökben is nyilatkozni. Ellenkezőleg, az igazgatók megkérdezettvén, elismerőleg nyilatkoztak a nők működéséről.“ Annyiban igazuk van önöknek, t. nőkartársak, hogy az igazgatók nem tartottak értekezletet, barátságos beszélgetésre sem gyültek egybe s így egyetlen egy sem érezhette feljogosítva magát, hogy a többi nevében a tanítónőkről akár kedvezőleg, akár kedvezőtlenül nyilatkozzék. De az sem igaz ám, miként önök írják, hogy „megkérdezettvén az igazgatók, e l i s m e r ő l e g nyilatkoztak a tanítónők működéséről.“ Hivatalból meg nem kérdeztettek, akik pedig privátim nyilatkoztak, higgyék el önök, hogy ezen nyilatkozatok nagy többsége az önök hátrányára esett; mert a m i n t e g y e s e k működéséről (s ezek majdnem mind hajadonok) nagy elismeréssel szólnak, a nagy többség működéséről kedvezőtlen nyilatkozatot tesznek.

„Igen sajnós. — írják önök — hogy egy-két szerepelní vágyó tanító (kik azok?) valamennyiök nevében oly kiesinylőleg beszél és ír (hol?) a tanítónőkről s oly rettenetesen ócsarolja ezek képzettségét! Vajjon azon

tanítók melyik egyetemen nyerték kiképzetésüket? Vagy csak ők is oly képzőintézetekből kerültek ki mint a tanítónők? s a törvény által megszabott ugyanazon tárgyakban és módon képesítették? Ez esetben, hogy keményebben kifejezéssel ne éljünk, legalább szerénytelenek! Ha megfontolták volna, hogy a tanítónők épen oly rendszeres oklevéllel bírnak, mint ők, hogy a tanítónők épen oly felvételi vizsgálat alapján neveztetettek ki mint ők; hogy a tanítónők működését épen úgy ellenőrzi a tanfelügyelőség és az iskolaszékek, mint az övéket; ha ezeket megfontolták volna, lehetetlenség lett volna tőlök azon tapintatlanság, hogy a tanítónők képzettségét és működését annyira megtámadják, főleg akkor, midőn tudomással bírnak arról, hogy az iskolaszékek több ízben jegyzőkönyvileg fejezték ki elismerésüket a tanítónőknek az egyes iskoláknál tapasztalt működéseik fölött. Vagy azt hiszi azon néhány (?) tanító, a tanfelügyelőség és az iskolaszékek nem bírnak annyi ítélőtehetséggel mint ők? (Bizony nem bírnak!) s fölül akarnak emelkedni a művelt világ, különösen Anglia, Francia- és Németthon művelt és jeles kormány- és tanférfiain, kik a nők működését az iskolában általános nemzetművelődési szempontból nemcsak helyén látják, de nekik adják a főlényt, az elsőséget.

No, tisztelt vélemény-fogalmazó urhölgy, ennyi badarságot, ennyi fennhéjázó dicsekvést józan eszű s szerény nő egy lélekzetvételre még nem mondott. Először is azt kérdem, kik azok a szerepelni vágyó tanítók, a kik a többiek nevében önökről kicsinylőleg beszélnek és írnak? Abban igaza volna Nagysádnak, ha azt mondaná, hogy szereplő tanítók és szerepelni vágyó tanítónők vannak, ez azonban az önök gyengesége. Az is igaz, hogy vannak elemi tanítók, a kik egyetemen is nyerték kiképzését. tanítónő azonban ilyen egy sincs. Ép úgy nem állíthatják tehát, hogy a tanítók is „ép oly intézetekből kerültek ki, mint a tanítónők“; mert míg a férfiak jó része középtanodákat, egyetemeket is végezett, önöknek túlnyomó nagy többsége csak a szerény népiskola falai között nyerte kiképzését, s míg a férfiak nagy része a rendezettebb állami praeparandiákból került ki, önök közül a legnagyobb rész apácaképezdét végzett, ennél fogva ha „a törvény által

megszabott ugyanazon tárgyakból“ is, de nem „ugyanazon módon“ nyerték a férfiak közül legtöbbször képesítetéseket. Ezen állítás tehát csak az önök elfogult véleménye szerint „szerénytelen.“ Igaz ugyan, hogy az önök oklevele is „rendszeres“, és hogy a tanítónók szintén „felvételi vizsgálat alapján“ neveztettek ki; de azt is tudjuk ám, hogy mily könnyű önöknek kitűnő diplomát s a protekció folytán alkalmazást nyerni. Ép ily szemüvegen bírálendő az ellenőrzés is; minélfogva azok az állítólagos „jegyzőkönyvi elismerések“ nem egyebek humbugnál. Vagy komolyan állítják önök, hogy az iparos épúgy ért a tanügyhöz, mint a tanfőnök?! É szerint önök igen jó cipészek, orvosok, ügyvédek is lehetnének. Hát azt honnan merítették, hogy Anglia, Francia- és Németország művelt és jeles kormány- és tanfőnökei nemzetművelődési szempontból a nőknek adják a főlényt, az elsőséget az iskolában! Ezt önök maguk sem hiszik el, még ha „nyomatásban“ látnák is.

Tagadhatatlanul igaz, hogy önök közül legtöbbször igen értenek a dekorációhoz, a külső fény által akarnak a vizsgálaton hatni. A bodorított haj, fehérruha és keztyű a gyermekek, az aranyos kötésű próbairatok, térképrajzolatok széles rózsaszín szalaggal összekötve igen alkalmasak a laikus közönség szemének bekötésére: a tanfőnök azonban másból szokott itélni. Az önök tanítványairól mondják főképp a polg. isk. tanárok, hogy nincsenek kellőképp előkészítve, a magyar nyelvben nagyon járatlanok, a helyesírásban pedig tudásuk csaknem a zérussal egyenlő. De miket is tapasztalhatni egyes tanítónőknél? Büntetésül iratja le az egyszeregyet 20—30-szor, egyes olvasmányokat 5-ször, 6-szor; leckéül földrajzból, történelemből 8—10 levelet is ad egyszerre; az olvasmányokat anélkül, hogy azok tartalmát előbb megmagyarázná, s megértetné, feladja a tanítványoknak megtanulásra. Ilyen s ezekhez hasonló eljárások eredményezik aztán a hiányos és felületes eredményt, mely miatt a polg. isk. tanárok panaszkodnak. Hát még a fegyelem, a magaviselet! A fecsegéshez szokott leány növendékek csak nagy nehezen szoktathatók rendes magaviselethez, Ha figyelmezteti őket a tanár, dacos képet vágnak az elkényeztetett leánykák, kik nem

egyszer cukrot rágnak még az előadás alatt is, s egymás haját s ruháit igazgatják. A hiúságot nem egyszer tapasztalhatták némely tanítónő viseletében is, a kik elég tapintatlanul felette czifrán járnak s nem egyszer rizsporos hajjal mennek iskolába.

„Alaptalan rágalom — mondják önök, — hogy a tanítónők nem tudnak helyesen írni! Lehetnek egyesek, de ezek miatt valamennyit elítélni nem szabad! főleg a tanítóknak nem, mert közöttök is vannak ám, kikre azon vád ráillik.“ Ha már annyira fessegetik önök és párhuzamba állítják a tanítónők és tanítók kvalifikációjának kérdését, nem restelem kimondani, hogy a tanítónők között csak egyesek tudnak, a nagy többség nem tud helyesen fogalmazni s írni, sőt magyarul beszélni sem. Hogy a férfiak között is vannak egyesek, talán az öregek között, a kikre e vád ráillik, megengedem; de ilyen vajmi kevés lehet s ha így áll is a dolog, ezek legalább gyakorlott, jeles tanítók, a kiktől a nőtanítók egyéb hibái nem mondhatók el.

„Elítélik a tanítónőket még azért is, hogy nem látogatják egyleti gyűléseiket, nem gyártanak könyveket s nem irnak hirlapi cikkeket. Talán nem tudnának? (Bizony nem!) Ezt a tanítók maguk sem hiszik. (De inkább meg vagyunk róla győződve.) A nők szabad idejét anyai s háziasszonyi teendőik veszik igénybe, fennmaradott részét pedig továbbképzésökre fordítják.“ Annak kijelentésével, hogy „a nők szabad idejét anyai s háziasszonyi teendőik veszik igénybe“, önök minden ellenök felhozott vád alapos voltát elismerik; hiába tették utána, hogy „az időnek fennmaradott részét pedig továbbképzésökre fordítják.“ Ez az állítása önöknek a legnagyobb valótlanosság, mi csak számalmat kelthet azokban, akik önöket ismerik. Talán a sütés-főzésben való képzést értik az „önképzés“ alatt? Biz' annak a megtanulása is felette kívánatos volna önökre és családjokra nézve!

Nyilatkozatuk végpontjában a következőket mondják önök: „Most is csak azért fogtunk tollat, mert egyszerűen, de határozottan tiltakozni akartunk azon méltatlan, alaptalan és jogtalan támadás ellen, melylyel minket hivatalan egyének megtámadni merészelték, s úgy a jelenben

mint jövőben minden ilyenmü támadást határozottan visszautasítunk. Kelt a fővárosi tanítónők értekezletében."

Szánandó lények önök, a nyilatkozat kibocsátói, a kik csak nemök iránt viseltető tiszteletemnek tulajdoníthatják, hogy nevetségessé nem teszem az önök handabandázásait.

Tudom, hogy önök már az első értekezleten is meghasonlottak s csak Zirzen Jankának (kit az államtól kértek köles önkép elnöknek) tulajdonítható, meg a szintén állami szolgálatban levő Stettina Ilonának, hogy önök még nevetségesebb határozatokat nem hoztak, mint a minőt a lapokban közzé tettek. Tudom, hogy e közzé tett nyilatkozat legkevésbé sem a főv. tanítónők többségének véleménye és akarata, hanem alig 20—30 szabadabb gondolkodású s emancipáltabb kartársé. S mivel a tanítónők többsége iránt őszintén érzett tisztelettel vagyok eltelve s nem egy van közöttük, a kiknek tanítói működése is méltán megérdemli a szakférfiak elismerését: nem vágok vissza azon fegyverrel, melyet önök emeltek ellenünk. Csak annyit mondok, hogy önök szélmalom-harcot vívnak ellenünk, s alig tudnák megmondani: mi indította önöket arra, hogy velünk, kartársaikkal szemben, ellenséges állást foglaljanak? Hát nem tudják önök, hogy az önök elleni mozgalom a hatóság kebeléből indult ki? Vagy mivel a hatósággal nem mernek harcolni, azért állítottak minket magokkal szemben csatarendbe, és „egyszerű de határozott“ tiltakozásukban reánk, férfi-kartársaikra fogják, hogy „méltatlan, alaptalan és jogtalan“ támadást intéztünk önök ellen, mi „hivatlan egyének“! Ej, ej! de nagyon tűzbe jött a fogalmazó urhölgy; bizony több türelmet és önmegtagadást sajátíthatott volna el az apácakolostor rideg falai között professori minőségben töltött évei alatt! Nem tudja ön, és a kik önnel egynézetben voltak, hogy midőn minket férfi-tanítókat, a tanítás eredményében „hivatlan egyéneknek“ declaráltak, ezzel önmaguk alatt is vágták a fát?!

Sajnálom, hogy ezeket nyilvánosság elé kellett adnom; de nem tehettem máskép: a tanítónők kényszerítettek rá. A tanítói tekintély megóvása szempontjából kívánatosabb lett volna mindezeket „magunk közt“ mondani el; de ha már a tanítónők jónak látták minden igaz alapos nélkül a nyilvánosság terére lépni s ott akartak befeketíteni

bennünket: én sem tehettem máskép, a nyilvánosság terére kellett lépnem, annál is inkább, mivel a nagy-közönség ebben a kérdésben nagyon tájékozatlan; még a Légrády-féle emancipatorok nyilatkozataiból is édeskeveset tudhatott meg a nők kvalifikációját és iskolamulasztásaikból a nevelés-oktatásra kiható hátrányokat illetőleg.

Nem ott válik el a kérdés: nőtanító-e vagy nem; nem is a coelibátusnál, hanem ott: maradjon-e az anyatanító? S ezt a humanismus nevében az anyák javáért és gyermekeikéért engedni nem szabad.

Legyenek meggyőződve nőkartársaim, a nagy közönség is, hogy én a nőtanítói intézménynek nem ellensége, de bizonyos határok között, barátja és pártolója vagyok. A tanítónőképző-intézetek felállítását melegen üdvözlöm még akkor is, ha a belőle kikerült növendékeknek alig fele lépne is a tanítói pályára. A családi élet — jó anyák nevelése szempontjából — még akkor is igen nagy hasznát veszi a tanítónőképző-képezdéknek. De, elismerem, a tanítónőképző-intézetek célja — miként az elnevezés is mutatja — egészen más. Képesítse a növendékeket arra, hogy magán családoznál mint nevelő-, tanító- és társalkodónők, gyermek-kertekben mint óvónők, magán nőnevelő-intézetekben s a nyilvános népiskolák osztályaiban a hajadonok egész, a férjezett s anyává lett tanítónők pedig legfeljebb fél napi tanításra alkalmaztassanak. — Ha ezenkívül az eddiginél nagyobb körültekintéssel és szigorral járnak el mind a képezdébe való fölvételt, mind a tanképesítést, mind pedig a nyilvános iskolákban való alkalmazást és ellenőrzést illetőleg; s ha ismét alkalmazásba vetetnék az a szabály, mely a főváros iskoláira nézve 1868-tól 1876-ig gyakorlatban volt, s melyet a főváros hatóságának ellenzése dacára a közoktatásügyi kormány szüntetett be, t. i. hogy a folyamodó tanítók és tanítónők nemcsak próbaelőadást, de írásbeli vizsgálatot is kötelesek legyenek tenni; azt hiszem, ha e jónak bizonyult szabály újra életbe léptetik: nem kerül annyi selejtes tanítónő a főváros iskoláihoz s a tanítónők férjhezmenetelének kérdése is véglegesen megoldottnak lesz tekinthető.

Adja isten, hogy úgy legyen!

Béke velünk!

B u d a p e s t e n, 1881. május 10.

